

arxiu

Blas Infante: el «pare de la pàtria andalusa» i la seva solidaritat amb Catalunya

vista prèvia >

Qui era Blas Infante? Què defensava? És habitual que en els discursos de dirigents polítics andalusos, tant de la dreta com l'esquerra i des del nacionalisme espanyol a l'andalusisme, es faci referència al pare de la «pàtria andalusa». Lluny de la imatge suavitzada i descontextualitzada amb què massa sovint se'l presenta avui dia, Blas Infante va dur a terme una revolució en el pensament polític andalús i va estendre la mà al catalanisme republicà durant la primera meitat del segle XX. Un gran exemple pels temps actuals, i un pensador polític de gran vigència.

Isidoro Moreno

Catedràtic Emèrit d'Antropologia Social per la Universidad de Sevilla
Membre del col·lectiu *Asamblea de Andalucía* (AdA)

ismoreno@us.es

Blas Infante, un revolucionari sobiranista

Al contrari del que es podria suposar, el pensament polític de Blas Infante (1885-1936) —qualificat en el preàmbul del vigent Estatut d'Autonomia d'Andalusia com a «pare de la pàtria andalusa»— continua sent un gran desconegut. I és així, tot i que no pocs carrers i llocs porten avui el seu nom i que aquest és reiterat, ritualment, en determinades dates de l'any. Des de les instàncies oficials, s'evoça el seu nom però s'oculta, o es falsifica, el seu pensament i la seva ideologia política. Se l'ha intentat convertir en un referent buit de significats, en un vestigi de l'ahir sense relació amb el present. Fins i tot, per a neutralitzar-lo, alguns han pretès convertir-lo en una mena de santó laic. I s'insisteix en la gran mentida que és un patrimoni comú de tots els partits, per sobre d'ideologies i opcions polítiques, amb l'excepció de l'extrema dreta.

Com es pot sostenir aquest fet quan va ser assassinat en els primers dies del cop militar-feixista, la nit del 10 a l'11 d'agost de 1936, per dos «crims» que es concretarien per

escrit quatre anys més tard en la condemna que va ser dictada contra ell per un tribunal militar? El de ser un revolucionari; i el d'haver intentat formar un partit andalusista. En realitat, els que van condemnar aquest home —les restes continuen avui, se suposa, en una fossa comuna d'un cementiri sevillà— i «legalitzar» el seu assassinat a través del tribunal militar, no van errar en les qualificacions, tot i que podríem matisar el fet de pretendre fundar un partit, perquè aspirava a crear molt més que això: aspirava a despertar el poble andalús i a fer-lo amo dels seus destins.

És cert afirmar com van fer els seus botxins, tot i que molts dels seus suposats admiradors ho amaguen avui, que Infante va ser un «revolucionari», i també que va ser el que en paraules d'avui en diríem un «sobiranista». De quina altra manera es podria qualificar a qui, ja des dels seus primers escrits el 1914, declarava que el més immediat «ideal andalús» hauria de ser repartir la terra entre els jornalers desposseïts d'ella; el 1919 incorporava el crit de «¡Viva Andalucía Libre!», i al començament de la Segona República propugnava una República Andalusia o Estat Lliu-

re d'Andalusia obert a una possible (Con)federació Ibèrica?

En el seu temps, Blas Infante va ser alhora una figura molt respectada professionalment i política per uns —incloent una part del potent moviment anarquista andalús—, com també un personatge temut i, fins i tot, menyspreat per altres. Notari des de molt jove —fins al punt que va haver d'esperar un any després d'aprovar les oposicions per complir l'edat mínima d'incorporació al seu lloc—, de sòlida formació intel·lectual, així com brillant escriptor i conferenciant, el seu «desclassament» no va ser mai perdonat per l'oligarquia andalusina, ni pels pseudointel·lectuals que tan aleshores com ara, estan tan disposats a servir-la.

Al *Manifiesto de Córdoba* de gener de 1919, del que va ser principal inspirador, pot llegir-se:

«Andalusia és una nacionalitat, perquè una necessitat comuna convida a tots els seus fills a lluitar junts per llur comuna redempció. Ho és també perquè la Natura i la Història van fer d'ella una distinció en el territori hispànic. Ho és també perquè

La majoria dels seus biògrafs distingeixen tres etapes en el seu pensament: la «regionalista» inicial, la «nacionalista» posterior i la «liberalista» final

tant a Espanya com a l'estranger se l'assenyala com un territori i un poble diferent. [...] Nosaltres estem foscós per això, amb aquella expressió de l'Assemblea Regionalista de Ronda que va proclamar Andalusia com a realitat nacional, com a Pàtria —Pàtria és un grup humà que sent les mateixes necessitats i que ha de treballar per satisfer en comú—, com una Pàtria viva a les nostres consciències.

Andalusos de tots els camps i partits: Veniu a aquesta labor... units per l'ideal d'una Andalusia gran i redimida ... Invoquem a totes les classes, principalment a les obreres... a totes menys a una pseudointel·lectualitat andalusa i espanyola, d'esperit castirat i d'ànima covard, que va abdicar el rang de classe dirigent i només serveix per a entorpir la ideació generosa i la valenta acció».

Qui va escriure aquestes paraules no pot menys que ser definit, emprant conceptes actuals, com a sobiranista. És veritat que Infante tenia reserves amb la utilització generalitzada de les paraules «nació» i «nacionalisme», però era perquè entenia que amb elles,

freqüentment, es disfressava l'estatalisme supremacista de la majoria dels estats que s'autodifineixen com a «nacionals» per negar la realitat de la seva pluralitat nacional interna. Per això es va definir, sobretot al final de la seva vida, com *liberalista*: un terme que no deriva de «liberal» sinó d'«alliberament» —en aquest cas, de l'alliberament d'Andalusia. Això no obstant, quan ho va considerar necessari, no va dubtar a definir políticament a Andalusia com a Nació, rebutjant frontalment l'aplicació del terme «regió» i afirmant el seu dret a l'autodeterminació política. Assumint, amb això, el bagatge andalusista de la segona meitat del segle XIX, que era rotundament confederalista, de construcció de baix a dalt de les estructures nacionals andaluses i preservant les sobirania personal, municipal i comarcal en el procés d'institucionalització política d'Andalusia com a Poble-Nació. Uns conceptes que ja es reflectien en el triple projecte de Constitució per a Andalusia, per als cantons o comarques i per als municipis andalusos, presentat a Antequera el 1883 pels (con)federals andalusos.

Blas Infante i l'andalusisme de les primeres dècades del segle XX

Blas Infante va entrar en la vida pública a la segona dècada del segle XX a l'àmbit de l'Ateneu de Sevilla i en el context dels debats sobre el contingut i les vies per a la regeneració d'Andalusia, l'afirmació de la seva personalitat històrica i cultural, i la projecció politicoinstitucional d'aquesta. El març de 1914, va presentar una memòria a la secció de Ciències Morals i Polítiques amb el títol d'*Ideal Andaluz*, que seria publicada, al costat d'altres treballs més breus, l'any següent.

Quina va ser l'aportació fonamental d'Infante respecte al que estaven plantejant altres protagonistes d'aquest despertar intel·lectual andalús, com foren Mario Méndez Bejarano (1857-1931), Alejandro Guichot (1859-1941), Jose María Izquierdo (1886-1922) o la majoria dels col·laboradors de la revista *Bética*? La resposta ens la dona ell mateix en la breu introducció al seu text: un text que no se circumscriu a teoritzar sobre l'«Ideal», sinó que defineix aquest amb claredat des de l'afirmació que Andalusia necessita

Des d'Ideal Andalus recorre tota l'obra i tota la vida de Blas Infante una preocupació central: que els andalusos s'autorreconeguessin com a «Poble»

un remei econòmic, una orientació política, un pla cultural, una direcció espiritual i una força —una organització— que «apostoli i salvi» —avui diríem que conscienciï i avanci— tot allò a suara.

Tant en aquest text inicial de 1914 com durant els 22 anys següents fins que va ser assassinat, Infante va dedicar totes les seves energies a aprofundir en aquests cinc eixos o «ideals», que tractarà de concretar «amb criteri polític, en fórmules pràctiques modelades per les exigències actuals de la Història».

La majoria dels seus biògrafs distingeixen tres etapes en el seu pensament:¹ la «regionalista» inicial, la «nacionalista» posterior i la «liberalista» final, però en realitat, des de pràcticament els inicis de la seva vida política, va ser un nacionalista «liberalista», entès el concepte com a practicant d'un nacionalisme d'alliberament, encara que de vegades, per prudència o tàctica, utilitzés la paraula «regionalista». Per conèixer

adequadament el seu pensament, no n'hi ha prou amb llegir només alguna de les seves obres, com la que potser és la més coneguda d'elles, *Ideal Andalus*, que va ser la primera, sinó que cal conèixer també el *Manifiesto de la Asamblea de Córdoba* de 1919, *La Dictadura Pedagógica* i altres obres «culturals» de la dècada de 1920, *La verdad sobre el complot de Tablada y el Estado Libre de Andalucía*, de 1931 —potser la més significativa de totes—, els *Fundamentos de Andalucía* —no publicada fins a 1984— i les *Cartas Andalicistas* que escriví al llarg dels anys de la República fins dies abans que seguessin la seva vida.²

De tota manera, ja des de les pàgines d'*Ideal Andalus* quedava clara la seva rotunda posició respecte als objectius a assolir. El central d'ells era la «restauració d'Andalusia», és a dir «la reconstitució del poble andalusí». Com que aquest poble hauria de ser «econòmicament lliure», l'objectiu «més immediat i central», el «centre de l'ideal» hauria de ser, necessàriament, el de la «terra andalusina per al jornaler andalusí».

«Sense terra —argumenta— és inútil pensar en la cultura del poble. Perquè el cervell pugui atendre els requeriments de la civilització, cal que aquesta no destorbi les seves primordials energies elaborades en els estómacs, on són atesos els requeriments de la naturalesa». I per això postula: «Que Andalusia no es buidi dels andalusos que en ombrívola processó d'espectres van turmentats per la fam, llançats per la inhospitalitat de la seva pròpia regió, a buscar empara, pa i justícia en l'estranya terra de llunyans països». I afegeix: «Que les ciutats andaluses revesseguin pel camp, i s'obrin les deveses i els vedats al poble, ansiós de permutar les seves energies amb les energies de la naturalesa». Per concloure, rotund: «D'aquesta aliança sagrada, d'aquestes núpcies beneïdes entre el treball i la terra, han de brollar les essències que faran reviure poderoses les energies agonitzants del geni andalusí».³

Des d'*Ideal Andalus* recorre una preocupació central tota l'obra, i tota la vida, de Blas Infante: que els andalusos s'autorreconeguin com a

1 Algun dels biògrafs més importants de Blas Infante són Enrique Iniesta (1930-2010), Juan Antonio Lacomba (1938-2017), José Luis Ortiz de Lanzagorta (1933-1998).

2 INFANTE, *Cartas Andalicistas*.

3 INFANTE, *Ideal andalus*.

Per Infante, la lluita social i la lluita per l'avançament de la consciència de poble no són dos àmbits separats sinó que formen part d'un mateix i únic projecte

«Poble». Que elevin a consciència el sentiment i l'orgull de ser andalusos. Que sàpiguen d'on venen —quina és la seva «identitat històrica» diferenciada—; qui són —quina és la seva forma d'estar al món, de relacionar-se, de sentir i d'expressar-se, és a dir, quina és la seva «identitat cultural»—; i què volen ser —és a dir, com pretenen organitzar-se, de quins instruments dotar-se per decidir sobre els afers propis en els àmbits econòmic, social, polític i cultural sense que altres decideixin per ells; o sigui, com traduir en estructures institucionals llur «identitat política».

I tot plegat prenent com a base els municipis, l'univers social local, l'àmbit quotidià i de major potencialitat per la participació directa en els assumptes col·lectius. D'aquí el seu èmfasi en enfortir l'esperit i la consciència municipalista, que ell contempla obstaculitzada en la majoria dels casos, per l'existència de nombrosos «homes no lliures»: de jornalers sense terra ni feina, ni possibilitat d'accés a la cultura a causa de la «bàrbara» concentració de la propietat de la terra i els seus «desastrosos efectes». Tal com ell escrigué, «Tinc clavada en la consci-

ència, des de la meva infància, la visió ombrívola del jornalero. Jo he vist passejar la seva fam pels carrers del poble, confonent la seva agonia amb l'agonia trista de les tardes hivernals».⁴

En aquest sentit, és molt significativa, i no un simple exercici d'erudició, la referència que fa a Fray Alonso de Castrillo, que ja al segle XV afirmava que «per justícia natural, les coses de la natura són comuns». Com ell, Infante defensava que els elements necessaris per a la vida, com l'aigua o la terra, no són privatitzables quant a la seva propietat perquè són béns comuns. I el mateix significat té l'al·lusió a Lluís Vives, recordant que aquest assegurava que no hi ha raó «perquè els actuals posseïdors [de la terra] excloguin els altres del seu ús, com si ells fossin fills legítims de la Naturalesa i aquests, bastards».

Per Infante, la lluita social i la lluita per l'avançament de la consciència de poble no són dos àmbits separats sinó que formen part d'un mateix i únic projecte. Només podrà existir una Andalusia lliure si està formada

per homes i dones realment lliures —en condicions i amb capacitat de prendre decisions, d'autogestionar-se en els àmbits econòmic, social, polític i cultural. I això només seria possible en l'avançament cap a una Andalusia, que ell definiria el 1931 —en el seu llibre-al·legat *La verdad sobre el complot de Tablada*— com a República Andalusia o Estat Lliure d'Andalusia, obert a la construcció d'una Confederació Ibèrica sense per això declinar l'exercici de la seva sobirania.

Des del principi, Infante tenia marcat amb claredat l'objectiu de l'alliberament conjunt de les classes oprimides andaluses i d'Andalusia com a «poble». La lluita social i la lluita nacional eren —són— les dues dimensions inseparables d'una mateixa lluita; amb especial èmfasi en la tasca didàctica, en l'esforç per aconseguir despertar les consciències.

Blas Infante i la solidaritat amb els sobiranistes catalans

Al llarg de tota la seva vida pública, Infante es va relacionar amb persones i grups nacionalistes i sobi-

⁴ INFANTE, *Ideal andaluz*.

Des del principi, Infante tenia marcat amb claredat l'objectiu de l'alliberament conjunt de les classes oprimides andaluses i d'Andalusia com a «poble»

ranistes d'altres països de l'estat i d'Europa. Ja el 1919 va entaular contacte amb els organitzadors a Ginebra de la Societat de Nacions, argumentant amb rigor no exempta d'apassionament el dret d'Andalusia a ser reconeguda com una d'elles. Durant anys, va desenvolupar també una interessant correspondència amb Alfonso Daniel Rodríguez Castelao (1886-1950), intel·lectual nacionalista gallec. Però, potser el més transcendent, i més significatiu en aquesta dimensió, fora la seva solidaritat amb els líders catalanistes represaliats pel govern dretà del «bienni negre» de la II República (1933-1936). Infante i els seus andalusistes *liberalistes* van mostrar públicament la seva solidaritat internacionalista amb el president Lluís Companys (1882-1940) i els consellers empresonats. Els van visitar a la presó del Puerto de Santa María, van conversar amb ells, els van portar llibres perquè coneguessin el credo andalusista, van oferir-se per tot el que fes falta...

Considero que en aquests moments històrics, quan l'Estat espanyol manté a la presó «preventiva», ara

durant gairebé dos anys, líders polítics i socials del sobiranisme català i quan en un procés indecent, mancat de garanties jurídiques, se'ls acusa de rebel·lió i se'ls demana molts anys de presó, impedingint alhora a diversos d'ells desenvolupar les funcions per a les que han tornat a ser elegits democràticament, és especialment adequat difondre en la seva integritat, les dues cartes que Blas Infante va escriure a Companys i els altres consellers, —a qui els qualifica de germans— que va divulgar a les seves *Cartas andalucistas*.

La primera carta deia així:

«Senyors Lluís Companys i camarades de la Generalitat Catalana a la Presó del Puerto de Santa María:

L'arribada de vostès a Andalusia ens té profundament impressionats. I la nostra reacció flueix, des que van venir vostès, en la tristesa d'una gran pena; com és la de considerar que la veritable Andalusia, restaurada en el nostre esperit, voldria allotjar en els seus millors palaus els germans il·lustres de Catalunya; per als que, per trobar-se Andalusia encara

irredempta, s'ha disposat actualment una presó en una de les nostres infortunades ciutats.

Crec, senyors, expressar el sentiment de la Junta Liberalista d'Andalusia oferint-vos amb veheència quants serveis poguessin vostès necessitar; esperant que amb senzillesa o llibertat de germans disposin vostès de nosaltres. Us remeto uns llibres per si els distragués llegir com va ser el pensament de la nostra Andalusia quan Espanya va dir amb la seva paraula República, que volia arribar a ser el que va ser i el que realment és tot i l'uniforme exòtic amb què la van haver de vestir els seus reis, inspirats per normes estrangeres.

Aquells individus del Govern Provisional no pagaran mai el mal que van fer quan van arribar a difamar i a perseguir-nos amb fúria; preparant entre d'altres mals aquest, que hagi vingut a obrir-se a Andalusia una presó, en comptes d'un palau per allotjar els nostres germans del generós país Català.

Salut i Pau us desitja respectuosament el vostre afectíssim.»

La història sembla repetir-se. Es reproduïxen la injustícia, l'entencament polític i la negativa al reconeixement del dret dels pobles a decidir per si mateixos, a exercir la seva sobirania

A la segona carta, dirigida als mateixos destinataris, podia llegir-se:

«Espero que d'aquí a uns dies aniran a visitar-vos alguns amics del grup gadità. Jo també vull anar a saludar-los a vostès.

Parlem molt de vosaltres. Patiran molt en aquesta presó, sobretot amb aquesta horrible calor d'Andalusia. Patiment transcendent per a la fecunditat catalana. La vida de Déu és el gaudi pur del sofriment per la fecunditat que és l'alegria. L'únic enemic de Déu és el dolor estèril dels que no pateixen per ella.

Per terres d'Espanya, ja ho sabran vostès, cada vegada més intensa la guerra civil o la seva ànima latent; recíproca i irreductible incomprensió. L'infern a Espanya. Ja ho va dir el nostre antic Profeta: "El dia en què una ànima no compregui a una altra ànima, aquest és l'únic infern". Quan vam perdre Granada, salmodiaven els nostres màrtirs aquesta profecia que recull el Cancionero de Palacio:

*"Pobre España, sin ventura
Todos te deben llorar
Despoblada de alegría
Para nunca en ti tornar".*

Que potser l'alegria de totes les Espanyes, i per tant de la immortal Catalunya, depengui d'aquesta condició que, en relació amb aquella profecia, es pogués venir a simbolitzar dient que l'alegria o llibertat de les Espanyes, ha de ser coincident amb la resurrecció de Granada, és a dir, d'Andalusia. És una clau estranya, però la fluència de l'Espanya veritable sota capa de cinc segles d'història fingida, de ser considerada amb atenció, potser la vindria a justificar.

Recordeu, remembreu que fins que no va arribar a ensorrar amb Granada el baluard darrer del pur viure andalús, el nostre aferrall últim a la llibertat en el si de la Pàtria comuna, fins llavors no va poder començar a erigir-se l'estat polític absolutista a Espanya; i va ser des de llavors, iniciat el procés de la centralització determinant d'una involució per desviure's pel que fa a l'existència dels pobles espanyols.

Fixeu-vos; està molt clar. Cap poble espanyol, morta Granada, va poder evitar la vigència a la península de la fórmula general renaixentista europea referent a l'absolutisme polític. De la mateixa

manera, en la gran era hegemònica d'Andalusia sobre la resta Ibèrica. També van haver d'impedir el que l'Europa uniformista sempre, activista sempre, assimilista sempre, arribés a implantar a Espanya la seva fórmula política medievalista coincident amb el feudalisme. I és que perquè Espanya sigui Espanya, cal que dins d'ella encoratgi un geni o un poble que, per ser diferent d'Europa, eviti l'absorció per Europa d'Espanya.

I perdonin vostès aquestes lletres que potser no serveixin per distreure ni per orientar. Només el fervor implica l'alegria i exclou la necessitat de consol. Allà va la fe nostra a fondre's fraternalment amb la de vostès per la llibertat veritable d'Espanya.

Salut i la Pau els desitja respectuosament el vostre afectíssim.»

Infante escriurà en una de les seves *Cartas Andalucistas*: «Poc després, a més dels liberalistes del grup gadità, vam anar a entrevistar-nos amb els presoners del Puerto de Santa María una representació dels liberalistes de Sevilla. Vam tenir l'alegria de distreure'ls una mica, departint amb ells a

través de les reixes, i d'explicar-los les especials característiques de la nostra empresa; o el que és el mateix, les particularitats de l'inspiració andalusista, així com les dels nostres mètodes o maneres de la nostra acció».⁵

Addenda

El mes de gener de 2019, un petit grup d'andalusos vam tenir l'honor de visitar els presos polítics sobiranistes catalans a la presó de Lledoners i conversar amb ells, mostrant-los la nostra solidaritat tant humana com política. A més de parlar de qüestions del nostre present, els vam donar a conèixer les visites que, fa més de 80 anys, feren Blas Infante i els seus andalusistes liberalistes als membres del govern de la Generalitat empresonats al Puerto de Santa María. Dramàticament, la història sembla repetir-se. Es reproduïxen la injustícia, l'entencament polític i la negativa al reconeixement del dret dels pobles a decidir per si mateixos, a exercir la seva sobirania. Però es reproduïx també la solidaritat entre

sobiranistes. Especialment la del poble andalus amb el poble català, malgrat tots els esforços i pressions de l'espanyolisme més reaccionari per obstaculitzar-ho. ■

■ Bibliografia

INFANTE, Blas. *Ideal andaluz*. Sevilla: Fundación Centro de Estudios Andaluces, 2016. Llibre original de 1915.

INFANTE, Blas. *La Sociedad de Naciones y el Ideal Andaluz*. Sevilla: Centro Estudios Andaluces, 2019. Llibre original de 1917.

INFANTE, Blas (et al). *Manifiesto andalucista de Córdoba de 1919. Ideario de la nacionalidad*. Sevilla: Imprenta Haro, 1979. Llibre original de 1919.

INFANTE, Blas. *La dictadura pedagógica*. Sevilla: Fundación Centro de Estudios Andaluces, 2018. Llibre original de 1921.

INFANTE, Blas. *La verdad sobre el complot de Tablada y el Estado Libre de Andalucía*. Sevilla: Fundación Blas Infante i Fundación Centro de Estudios Andaluces, 2017. Llibre original de 1931.

INFANTE, Blas. *Cartas Andalicistas*. Sevilla: Junta Liberalista, 1935.

INFANTE, Blas. *Fundamentos de Andalucía*. Sevilla: Fundación Blas Infante, 1984.

LACOMBA, Juan Antonio. *Cuatro textos políticos andaluces (1883-1933)*. Granada: Universidad de Granada, 1979.

⁵ INFANTE, *Cartas Andalicistas*.